

Илмий – амалий конференция
материаллари

**ИЛМ - ФАН
ВА
ИННОВАЦИЯ**

Қ а р ш и

MA'NAVIYAT VA ISLOHOTLAR

Ma'naviyat asoslari yo'nalishi magistrantlari

Boymurodov Z., Qutbiddinov B.

XX asrning oxiri XXI asr boshlariga kelib milliy taraqqiyotimizda o'ziga xos yangi xususiyatlar vujudga keldi. Xalqimiz mustaqillikni qo'lga kiritdi va o'z tanlagan taraqqiyot yo'lidan bormoqda. Mustaqillik yillarida mamlakatimizda iqtisodiyot bilan bir qatorda ijtimoiy-ma'naviy hayotda ham tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ma'naviyat iqtisodiyot kabi huquqiy demokratik, fuqaroviy jamiyat qurishning muhim omili, davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri deb e'tirof etildi. Prezidentimiz I.A.Karimov o'rinli ta'kidlaganlaridek "Chunki tafakkur ozod bo'lmasa, ong va shuur tazyiqdan, qullikdan qutulmasa, inson to'la ozod bo'lolmaydi. Taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk odamlar hal qiladi". Ma'naviy yetuklik insoning o'z shaxsiy manfaatlarini, jamoa, el-ulus, yurt manfaatlariga moslashtira olishidir. Bu esa kishidan o'z manfaatlarini ham, jamiyat manfaatlarini to'g'ri tushunishni, soxta qadriyatlarga, jozibali, ammo puch va g'arazli chaqiriqlarga uchmaslikni, aldanmaslikni talab qiladi. Amalga oshirilayotgan ijtimoiy-ma'naviy islohotlarining asosiy maqsadi – milliy madaniy qadriyatlar va ajdodlar merosini qayta tiklash, ularning asl mazmunini kelgusi avlodga yetkazish, insonparvarlik, bag'rikenglik tamoyillari asosida barkamol avlodni shakllantirishdir. Mamalkatimiz xalqlarining tili, urf-odatalari, an'analari, dinidan qat'iy nazar teng huquqlilikni ta'minlash, sog'lom turmush madaniyatini shakllantirishdir. O'zbekiston xalqining tub manfaatlarini, yuksak orzu – umidlari, ezgu niyatlari va buyuk ishlarni amalga oshirish yosh avlodga bog'liq.

Ko'zlangan olijanob maqsadlarga erishish o'z-o'zidan amalga oshmaydi. Chunki islohotlar bilan bir vaqtda taraqqiyot sur'ati ham sezilarli darajada tezlashdi. Bugungi kunda dunyoda axborot tarqatish kuchaydi, universal axborot texnologiyalari paydo bo'ldi. Bu esa g'oyaviy ta'sir o'tkazish ko'lamini kengaytirmoqda. Dunyoning biron nuqtasida sodir bo'lgan voqealar haqida xabar har-xil ta'qidlarda bir zumda butun jahonga yoyilmoqda. Natijada

odamlar ma'lum davlatlar va siyosiy kuchlarning, turli mafkuraviy markazlarning doimiy bosimini sezib yashashga majbur bo'lmoqda. Masalan, internet saytlarida g'arazli niyatda tarqatilayotgan har-xil shov-shuvlar, mish-mishlar buzg'unchi g'oyalar tahdid mazmunidagi xabar va ma'lumotlar odamlarda vahima, qo'rquv uyg'otmoqda, huzur-halovatini o'g'irlamoqda. Bunday salbiy ta'sirlar, ayniqsa, hayotiy tajribasi kam, mustaqil fikrga ega bo'lmagan yoshlarni ko'proq chalg'itmoqda. Bu esa ta'lim va tarbiyaga yangicha yondashuvni, har bir insondan doimo ogoh va hushyor bo'lib yashashni talab qiladi.

Bugungi kun ma'naviy tarbiya jarayonini yanada takomillashtirishni, yoshlarda mafkuraviy va ma'naviy – madaniy immunitetni hosil qilishni o'ta dolzarb vazifaga aylantirmoqda. Bir so'z bilan aytganda sog'lom tarbiyani hayotga tadbiq etish, yoshlarni ezgu amallar va foydali ishlarga o'rgatish, yomon va zarali ishlarni qilmaslikka odatlantirish, har bir shaxsni ma'naviy yetuk bo'lishiga erishish, unda yuksak insoniy tuyg'u va xislatlarni shakllantirish o'ta muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xo'sh, nima uchun kishilar ongi va qalbi uchun kurash turli mafkuralarning bosh maqsadiga aylanib qoldi? Gap shundaki, muayyan g'oya tom ma'noda ta'sirli kuchga aylanishi uchun kishilar ongini egallashi, ularning qalbidan joy olishi shart. U shundagina insonni harakatga keltiruvchi kuchga aylandi. Shuning uchun ham bugungi kunda nafaqat inson ongini, balki qalbini egallash mafkuraviy kurashning bosh maqsadi bo'lib qolmoqda. G'oyaviy - mafkuraviy tajovuzlarning oldini olishda, ularga qarshi sog'lom mafkurani targ'ib qilishda ta'lim-tarbiya dargohlari, madaniy-ma'naviy muassasalar, mahalla, oila, turli jamoat tashkilotlari, mehnat jamoalari faoliyati muhim o'rin tutadi. Yoshlar ongiga sog'lom mafkurani singdirish jamiyatimiz hayotining barcha sohalarini qamrab olishi darkor. Miliy mafkurani shunchaki hayotga tadbiq etib bo'lmaydi. U konkret yondashuvni, chuqur munosabatni talab qiladi. Quruq so'z va pandu-nasihati bilan natijaga erishib bo'lmaydi. Buning uchun katta avlod vakillarining namuna va o'rnak bo'lishlari, orttirgan hayotiy tajribalarini yosh avlodga o'rgatishlari muhim hisoblanadi. Buyuk fransuz ma'rifatparvari J.J. Russoning "Tarbiya qoidalarida emas, balki mashqlardadir"

degan hikmatli so'zi bugun hammamizdan yon-atrofimizda yuz berayotgan voqea va hodisalarga teran munosabat bildirishni va bu yo'nalishdagi ishlarimizni yanada kuchaytirishni talab qilmoqda.

Ma'lumki, har qanday maqadga erishishda mustahkam ishonch va e'tidoq hal qiluvchi ahamiyatga ega. Mustahkam va barqaror e'tiqodni shakllantirishda yoshlarimizga zamonaviy bilim sirlarini puxta o'rgatish, ta'lim-tarbiyaga yangicha yondashuvni joriy qilish, tanqidiy va tahliliy munosabatni shakllantirish zarur. Yoshlarda milliy istiqlol g'oyasiga sodiqlik va yuksak ma'naviy fazilatlarini shakllantirishda ijtimoiy- gumanitar fanlar (Vatan tuyg'usi, Milliy istiqlol g'oyasi va ma'naviyat asoslari, Madaniyat-shunoslik, Tarix, Adabiyot, Tasviriy san'at va h.k.) alohida ahamiyatga ega va ularni chuqur o'qitish lozim. Xususan, adabiyot olamni obrazli bilish, insoning badiiy - estetik ehtiyojlarini qondirish va tarbiyaviy funksiyani bajaradi. Rassom tomonidan chizilgan san'at asari uni ko'rgan odamga zavq - shavq bag'ishlaydi, estetik ehtiyojlarini qondiradi va uni go'zallik va ezgulikka oshno etadi. Uni ta'sirlanishiga va hayratiga sabab bo'ladi. Sahnada ijro qilinayotgan spektaklni ko'rgan odam qahramon qiyofasida odamlardagi, jamiyatdagi kamchiliklar, yutuqlar, illatlarni ko'radi. O'zining va boshqalarning harakatiga baho beradi, nimani qilish mumkin va mumkin emasligini anglaydi. O'ylaydi, fikrlaydi, mushohada yuritadi va shu asosda o'zida ijobiy his – tuyg'ularni sezadi. Masalan, "Oltin devor" spektaklida tinch va osoyishta yashayotgan kishining eski devor ostidan oltin topib olishi va bu uning hayotini ag'dar-to'ntar qilganligi haqida hikoya qilinadi. Bunda oltining topilishi va oltin vasvasasi orqali inson his-tug'ularining tinim bilmasligi, tez o'zgarishi, inson ongidagi beqarorlik holatlari ifodalanganligini ko'rish mumkin. Qahramonning boylikdan eskankirab qolishi, bir qarorga kelishga qiynalishi kulgili yoritib beriladi. Oltin vositasida qahramonning ma'naviyatida kemtiklik borligi (ko'p yillik qo'shnisi bilan munosabatning buzilishi) va irodasizligi, jur'atsizligi (boylikni davlatga topshirib maktab va kasalxonalar bunyod etish haqidagi fikrida bir to'xtamga kela olmasligi) namoyon bo'ladi. Albatta, buni ko'rgan tomoshabin xuddi shu xolatda o'zini tasavvur qiladi, qalbida ezgulik va yaxshilik bo'lgan ishtiyoq ortadi, el-yurt taqdiriga aloqadorlik

hissi kuchayadi.

San'at asari insonni zamon talablari asosida yashashga moslashtirib, o'zligini tushunish jamiyat va davlat manfaatlarini anglashga da'vat etadi. Olib borilayotgan islohotlarning tub mazmunini tushunish va uni anglab yetish, bu talablarni o'z faoliyatida qo'llay bilish inson ma'naviyati bilan bevosita bog'liq. Chunki ma'naviyat bu – avvalo munosabatdir. Misol uchun "Taraqqiyotning o'zbek modeli"ni oladigan bo'lsak birinchi tamoyil sifatida "Iqtisodning siyosatdan ustunligi va mafkurdan xoli bo'lishi" belgilangan. Insoniyat tarixiga e'tibor beradigan bo'lsak, qaysi davrda iqtisodni rivojlantirishga zo'r berilgan bo'lsa, ma'naviy hayotda orqada qolish hollari kuzatilgan va aksincha ham bo'lgan. Shu kabi tarixiy tajribalarni hisobga olgan holda taraqqiyot yo'limizda davlatning bosh islohotchi ekanligi, ijtimoiy islohotlar yuritilishi, qonun ustuvorligi, bosqichma-bosqich rivojlanish tamoyilari tanlandi. Islohotlar yangilanish sifatida xalqimiz mintaliteti, xarakterini, tarixiy va milliy xususiyatlari hisobga olgan holda olib borilmoqda. Shuning uchun islohotlarning dastlabki bosqichlaridanoq kishilar tafakkurini yangilash, milliy o'zligini anglash, tashabbuskorligi va siyosiy faolligini oshirish masalasiga alohida e'tibor berildi. Odamlardagi o'tmishdan qolgan qo'rquv, hadik, fikr qaramligi islohotlarning qiyin kechishiga sabab bo'ladi. Erkin firrlash mustaqil ishlash kabi imkoniyatlari cheklangan, xususiy mulkdan maxrum kishida jamiyatdan va o'z-o'zidan begonalashuv kuzatiladi, ishonchsizlik yuzaga keladi.

Mustqillikning dastlabki kunlaridan boshlab moddiy va ma'naviy hayot uyg'unligiga erishish borasida ko'pgina amaliy ishlar amalga oshirilmoqda. Xususiy mulkchilik va tadbirkorlik faoliyatiga keng yo'l ochib berildi. Bir so'z bilan aytganda, iqtisodiy va ma'naviy islohotlar o'zaro mutanosiblik kasb etmoqda. Olib borilayotgan ma'naviy sohadagi islohotlarning pirovardida ma'nan yetuk, jismonan sog'lom avlodni tarbiyalash va voyaga yetkazish masalasi turibdi. Iqtisodiy islohotlarimiz esa xalqimizni farovon yashashini ta'minlashdek olijanob vazifaga qaratilgan. Xulosa shuki, chinakam bilimni shakllantirish, ma'naviy tarbiya jarayonini izchil va uzluksiz amalga oshirish orqali har qanday tahdid va tazyiqni oldini olish va bartaraf etish mumkin. Buning

uchun esa jamiyatimizning har bir a'zosi islohot va o'zgarishlarning nimaga qaratilganini, qanday amalga oshirilishi va uning natijasi haqida aniq tasavvurga ega bo'lmog'i va faoliyatini shu asosda tashkil etishi muhimdir. Xalqimiz ko'ngilidagi mustahkam ishonch, tilidagi cheksiz shukronalik tuyg'usi, minnatdorchilik kayfiyatining asosiy boisi olib borilayotgan islohotlarning xalqchil ekanligidan ularning barchasi inson omiliga, uning manfaatlariga xizmat qilishidir. Bu jarayonda ma'naviyat insonga kuch bag'ishlaydi, uni harakatga undaydi va uning mustahkam ishonchiga aylanadi.

Adabiyotlar:

1. Islom Karimov. "Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir" T., "O'zbekiston" nashriyoti 1996 y, 34-bet
2. A. Erkayev. "Ma'naviyat millat nishoni" T., "Ma'naviyat" nashriyoti., 1999 y.
3. A. Erkayev. "Ma'naviyat va taraqqiyot" T., "Ma'naviyat" nashriyoti., 1999 y.

КАШКАДАРЁЛИК ЁШЛАРНИНГ ХАЛҚАРО СПОРТ МУСОБАҚАЛАРДА ИШТИРОКИ ВА УНИНГ НАТИЖАЛАРИ

Тарих йўналиши магистранти: Тоштемурова Н.

Илмий раҳбар: проф А. Чориев

Мустақиллик йилларида Қашқадарё вилоятида спортни ривожлантириш ва бу борадаги халқаро алоқаларни кенгайтириш юзасидан кўплаб ишлар амалга оширилди.

Халқаро мусобақаларда иштирок этаётган ёшларнинг сафи тобора кенгаймоқда, улар томонидан кўлга киритилган совринлар миқдори, айниқса, сўнгги йилларда сезиларли даражада ошди. Жаҳоннинг энг йирик ва нуфузли спорт мусобақаларида Ўзбекистон вакиллари фаол иштирок этмоқда.

1992 йил 10-11 августда Шаҳрисабздаги "Ҳисор" ўйингоҳида ўзбек миллий кураши бўйича соҳибқирон Амир Темури хотирасига бағишланган I-халқаро мусобақа бўлди. Унда Тожикистон, Туркменистон, Қирғизистон Республикалари ва Ўзбекистоннинг вилоятларидан келган полвонлар қатнашди.